

Fikcije identiteta

Saeid Abedpour

Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo

Sažetak

Ovdje je pitanje: da li su religijski i politički identitet u opasnosti ili smo mi upali u zamku fikcije identiteta? Fikcija identiteta podjednaka je opasnost kao i kriza identiteta. Nacionalizam, šovinizam i etnicizam emocionalne su i identitetske fikcije koje negiraju snagu produktivne misli i koje se u suočavanju i konfrontiranju s moći koriste kao sredstvo za izazivanje kriza i tenzija. Stvaranjem fikcije i pogrešne percepcije više nego ranije udaljavamo se od našeg suštinskog identiteta, čime se između nas i našeg suštinskog identiteta stvara međuprostor i praznina. U ovoj misaonoj smušenosti ne razaznajemo jasno ni svoj nacionalitet, povijest, kulturu, niti religiju ni politiku. Mi na religiju gledamo kao na obredoslovlje i tradicionalne vrijednosti i zapravo se udaljavamo od religije i njenih vrednota i napose od suštinskog religijskog vjerovanja i iskustva. Ili što bi kazao Darijuš Šajegan: "Mi smo djeca međuvremena, našli se u međuprostoru između prisutnosti bogova i njihove skore smrti."

Ključne riječi: fikcija, identitet, religija, religioznost, prozapadnjaštvo, samootuđenje, Šajegan.

Ratovi u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, na Kosovu te političke tenzije koje su uslijedile nakon toga jačaju takvu svijest da se etnički i religijski identiteti ispoljavaju u krizama. Pitanje koje se može elaborirati jeste da li religijski i etnički identitet uistinu oponiraju jedan drugome, što je izazvalo brojne ratove i krize, ili se radi o našoj iskrivljenoj predodžbi političkog i etničkog identiteta? I to nas suočava s paradoksom. Sve više govorimo o religijskom, etničkom, kulturnom i političkom identitetu, a sve smo dalje od toga. Kako objasniti fenomen da uz ogromnu pažnju koja se daje politici, religiji i identitetu veliki sloj društva, a naročito mladi, ne pokazuju gotovo nikakvo zanimanje za politiku i religiju, štaviše indiferentni su prema ovome. Kod današnje omladine bezidentitetnost je prisutnija nego što je bio slučaj u bivšoj Jugoslaviji. Više nego u bilo kojem drugom vremenu suočeni smo s bezidentitetnošću i ireligioznošću. Dobro je ozbiljno pozabaviti se krizama, ali naša nas donkijhotovska svijest goni u ratove i sukobe sa stvarima koje nas udaljavaju od identiteta. Kako je moguće promatrati sva ova pozivanja u religiju i politiku a da se ne uoči zloupotreba politike i religije? Organiziraju se raskošni religijski programi, dok je prisustvo religije u životu pojedinaca sve bljeđe i bljeđe. Čak ni vjerski lideri ne žive religijski. Zar nismo suočeni s vremenom u kojem se pozivamo na religioznost, dok sami nismo religiozni? Sve su ovo ozbiljni pokazatelji kakva je suština doba u kojem živimo.¹

Potrebno je prepoznati pokazatelje i duboko prostudirati pokazatelje savremene krize. Ovdje je pitanje: da li su religijski i politički identitet u opasnosti, ili smo mi upali u zamku fikcije identiteta? Fikcija identiteta podjednaka je opasnost kao i kriza identiteta. Nacionalizam, šovinizam i etnicizam emocionalne su i identitetske fikcije koje negiraju snagu produktivne misli i koje se u suočavanju i konfrontiranju s moći koriste kao sredstvo za izazivanje kriza i tenzija. Stvaranjem fikcije i pogrešne percepcije više nego ranije udaljavamo se od našeg suštinskog identiteta, čime se između nas i našeg suštinskog identiteta stvara međuprostor i praznina. U ovoj misaonoj smušenosti ne razaznajemo jasno ni svoj nacionalitet, povijest, kulturu, niti religiju ni politiku. Mi na religiju gledamo kao na obredoslovlje i tradicionalne vrijednosti i zapravo se udaljavamo od religije i njenih vrednota i napose od suštinskog

¹ Šajegan Darijuš, *Tradicija i kultura*, Ministarstvo kulture, Tehran, 1381, 7.

religijskog vjerovanja i iskustva. Ili što bi kazao Darijuš Šajegan: “Mi smo djeca međuvremena, našli se u međuprostoru između prisutnosti bogova i njihove skore smrti. Nemamo Mevlanina vjerovanja, niti proživljeno grozno Kafkino iskustvo; ne poznajemo obojeni svijet Reze Abbasija niti zalučeni Van Goghov duh; ne poniremo sami u sebe niti se osamljujemo sami sa sobom; nemamo pouzdanja u Boga niti pozivamo ka Njemu; nismo pripravnici da se prepustimo a nemamo snage oduprijeti se sablasti zvanom ‘ne’. Bezidentitetnost je naš identitet sada.”

Mi smo se našli pred udvojenom fikcijom: s jedne strane umišljamo da poznajemo sebe i moderni svijet te da možemo izabrati neke njegove elemente koji će korespondirati s našim kulturnim naslijeđem, a s druge zamišljamo da čuvamo vlastiti kulturni identitet. Fikcija identiteta manifestira se na dva načina: 1. prozapadnjaštvo; 2. samootuđenje. Mi o Zapadu imamo klišeiziranu trivijalnu holivudsku sliku a ne poznajemo temelje Zapada, tj. kritiku, racionalizam, individualizam, zakonodavstvo i dr. Ili prema Huntingtonovim riječima: “Mi Zapad poznajemo po McDonaldsu a ne po njegovim velikim zakonima. Mi smo otuđeni od samih sebe. Ne možemo posegnuti za samokritikom. Zarobljeni smo mitovima, tradicionalnim vjerovanjima i nečim što nazivamo religijom. Ali ta je religija, zapravo, naša tvorevina bliska našim interesima i nacionalističkim i pomirljivim stavovima. Religija koju mi imamo statična je, antiracionalna, antiduhovna, politička, materijalizirana i oponentna spram drugih.

Fikcija udvojenog identiteta suštinski je znak i obilježje u prepoznavanju balkanskih kriza i drugih kriza u većini zemalja. Svako malo pojavi se neki religijski ili politički lider i govori o opasnosti iščezavanja identiteta. Zajednička karakteristika ovih religijskih i političkih lidera jesu njihove tvrdnje o tome da su islam ili kršćanstvo u opasnosti; islam ili kršćanstvo su u opsadi. Ova fikcija o gubitku srpskog identiteta transformirala se u pokretački motor srpske agresije na Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku. Znak srpske fikcije jesu “turci” tj. muslimani. “Turci” nas žele islamizirati² i jugoslavenski turci izdali su pravoslavnu crkvu i sl. U identitetskoj fikciji Srba čak je “muslimanski bog”³ neki drugi bog, a kršćani imaju svoga Boga. Fikcija i strah od gubitka katoličkog identiteta

² Milardović, Anđelko, *Populizam i globalizacija*, Centar za politološka istraživanja Zagreb, 2004, 276.

³ Bezić, Živan, *Rodu o jeziku*, Ogranak Matice Hrvatske Split, 2004, 106.

dovela je do vojnog uplitanja Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu. Fikcija je bila da muslimani žele uspostaviti islamsku vlast te poubijati i protjerati kršćane. U ovoj fikciji Hrvatska se postavila u ulogu “katoličkog čuvara” i dužnost joj je bila spriječiti eskalaciju islama. Fikcija o gubitku islama i bošnjačkog identiteta glavni je slogan “muslimanskih fantazera” koji su išli dotle da su govorili o formiranju posebne vlasti za Bošnjake tzv. “fildžan države”. Kod svih se radi o stvaranju fikcije o identitetu i njenoj velikoj zloupotrebi, a političke strukture i narodi u sukobu su s utjecajima ovog vida identitetskih fikcija. Bošnjaci, Hrvati, Albanci, Srbi i ostale balkanske nacije i narodi stoljećima žive zajedno i dijele zajedničku geopovijest i kulturu. Kriza reforme identiteta ili fikcija identiteta javila se onda kada su se uzdrmali temelji komunizma. Srpski, hrvatski i bošnjački nacionalisti posegnuli su za formiranjem identiteta utemeljenog na mitovima i nacionalizmu. Pri tome je religija odigrala važnu ulogu u jačanju nacionalizma. Tu se nije radilo o istinskoj i pravoj religiji već o “religiji” struktura i religijskih crkvenih i džamijskih lidera.

Opasnost koja je svima zaprijetila jeste prozapadnjaštvo tj. prepuštanje i prihvatanje odluka, obrazaca, vrijednosti industrijskih velesila i popustljivost prema njima, drugim riječima bezuvjetno prihvatanje odluka EU i Amerike. Prozapadnjaštvo baciti u zaborav vijekove miroljubivih i konstruktivnih odnosa među pripadnicima različitih religija balkanskih prostora; prozapadnjaštvo zaboravljanje povijesnog pamćenja, kulturnih običaja i najvažnije od svega zaboravljanje života u jednoj harmoniji s prirodom i čovjekom. Prepuštanje Zapadu polučit će odsustvo aktivnog sudjelovanja u napretku i slom demokracije. Prepuštanje svjetskim silama nosi opasnost u svojoj nutrini i prouzrokovat će antizapadnu reakciju. Jedna kriza pomaže izazivanju druge. Kako može Hrvatska, zemlja duge civilizacijsko-kulturne povijesti, biti savladana nekim odlukama EU. Ovo se dogodilo Grčkoj, Španiji i ostalim regionima. Primjera radi, u zemlji kakva je Hrvatska u kojoj stoljećima domicilna privreda počiva na ulovu ribe i vinogradarstvu, odsada je ribolov pitanje koje se veže za EU i za seosku populaciju jadranske obale lov ribe postaje nemoguć bez nadzora Brisela. Odsada hrvatski uzgajivači grožđa neće moći napredovati u uzgoju grožđa i ostvarivanju veće proizvodnje jer ukoliko bi Hrvatska povećala proizvodnju grožđa to bi nanijelo štetu francuskome grožđu. Da li EU znači da male zemlje poput Hrvatske moraju slijediti odluke nekih zemalja poput Francuske ili Njemačke?

Kada se radi o otuđenju, ono ima različita značenja. U ovom radu pod samootuđenjem⁴ podrazumijeva se udaljavanje od racionalnog promišljanja i duhovne povezanosti sa svijetom svetosti. Pojedinaac i samootuđeno društvo izlaz iz ovoga pronalaze u priklanjanju ideologiji. Uloga i funkcija ideologija u novome svijetu zapravo je funkcija koju su u drevnim civilizacijama imale legende i manje-više može se kazati da su u našem modernom dobu ideologije preuzele upravo ovu ulogu. Ideologije s jedne strane zadovoljavaju kolektivnu potrebu grupe za taljenjem u jednom zatvorenom društvu, a s druge, hine da su znanstveno utemeljene, tj. da korespondiraju s iskustvom i realnim svijetom. Svaka ideologija nosi žestoke emocije koje je povezuju s gorljivošću religijskih uvjerenja i osiguravaju logično-racionalnu popudbinu koja već prema ideologiji daje znanstvenu i filozofsku vanjštinu. U takvoj situaciji ideologija niti je znanost, niti je filozofija, niti religija. Znanost nije jer se ne temelji na iskustvenoj spoznaji kako bi mogla opovrgnuti ili potvrditi određenu hipotezu. Filozofija nije jer odbacuje sumnjičavost kao suštinski uvod u svoju analognu argumentaciju; religija također nije jer ne počiva, a što je nužno, na temeljima zbilje objavljene iz višega svijeta. Ideologija se temelji na poluzbiljama ili nečemu nalik na zbilje koje neki, uprkos svim opovrgavajućim dokazima i negirajućim primjerima, promoviraju kao apsolutne i sveobuhvatne vrijednosti. Hannah Arendt ističe da je, kada se radi o ideologijama, suština u tome da je jedna jedina misao dovoljna za objašnjavanje svih stvari i iz te jednoobrazne misli logičkom dedukcijom izvlače se svi odgovori.

Kako bi pitanje krize identiteta u velikoj mjeri bilo objašnjeno, potrebno je promišljati o identitetu s političko-povijesnog aspekta. Kriza identiteta ima dva značenja. Jedan je povijesni aspekt krize identiteta koji je nastao slabljenjem dominacije katoličke crkve i usljed toga što je nacionalna odanost postupno zauzela mjesto nadnacionalne odanosti. Glavna osa ove krize jeste činjenica da se naspram nadnacionalnih identiteta formirao nacionalni identitet i da je nacionalni identitet nastao naspram etničkih, plemenskih i regionalnih identiteta. Drugo značenje nacionalnog identiteta ispoljava se u odnosu na zemlje trećeg svijeta i muslimanske zemlje. U ovim regionima postoje razne forme identiteta. Kada se radi o Iranu, Turskoj, čak i Siriji, pojam nacionalnog identiteta posvema je jasan i islamski identitet integriran

⁴ Jalal, Amir Ahmad, *Garbzadeghi*, Teheran, 1998, 24.

je s nacionalnim identitetom, dok u nekim drugim regionima, kao što su arapske zemlje uz Perzijski zaljev, nacionalni identitet definira se uzimajući u obzir etničko i dinastijsko jačanje. U Saudijskoj Arabiji svi glavni dužnosnici vlasti dolaze iz dinastije Saud. Međutim, u Siriji Bašara al-Asada, uza sva nastojanja arapskih zemlja i zapadnih saveznika da sruše njegovu vlast, egzistira nacionalni identitet koji počiva na miroljubivom suživotu kršćana, alevija, sunita, Kurda i ostalih naroda. U Osmanskoj Turskoj i Iranu nacionalni identitet nije bio ni u kakvoj vezi s osmanskom ili safavidskom dinastijom. Ove dinastije, analogno srednjovjekovnom zapadnom modelu, odnosno crkvi, nisu imale nadnacionalnu ulogu, kada se radi o nacionalnom identitetu. Pojam nacije kod Osmanlija te potom u Turskoj i Iranu bio je pod utjecajem integriranja religijskih i nacionalnih vrijednosti preuzetih iz geografije i kulture. U ovom nacional-islamskom identitetu sadržani su svi narodi s različitim kulturnim, religijskim, etničkim i jezičkim identitetima i svi su članovi jedne nacije.

Nikada se ne može pronaći jedinstven identitet. Identitet svakog regiona i ljudi u njemu sadrži različite religijske, kulturne i povijesne elemente. Utvrdimo li za islamsku civilizaciju da ima jedan jedinstveni politički i kulturni identitet, na pogrešnom smo putu. Islamska civilizacija sadrži elemente arapskog poluotoka, grčke filozofije, iransku državotvornost, osmanska i druge elemente, isto kao što zapadna civilizacija sadrži bizantijsko-kršćanske elemente, elemente feudalnog doba i ine elemente. Ova predodžba jedinstvenog identiteta proistječe iz osjećaja opasnosti. Bošnjački, hrvatski i srpski identiteti imaju za cilj sužavanje pojma identiteta ovog regiona na njegovu religijsku formu. Ovo sužavanje identiteta dovelo je do toga da se ne uočava identitetsko zajedništvo stanovnika ovog regiona. Bošnjaci, Srbi i Hrvati stoljećima su zajedno živjeli u Bosni i Hercegovini i izgradili su zajedničku povijest, kulturu i jezik. Svi smo mi dijelovi jedni drugih, ali su politika i moć potrgali ove veze među nacijama.

Mevlana kaže:

“Pola smo voda i glina, pola srce i duša
Pola obala mora pola zrna bisera”⁵

⁵ Rumi, Mevlana Jalaludin, *Divane Šems*, Teheran, 2005, Gazel 2309.

Ako identitet razumijevamo kao fiksnu i statičnu kategoriju i na identitet neprestano motrimo kao na jednu povijesnu stvar, zapadamo u pogrešku. Identitet se uvijek gradi iznova. Identitet se ne može definirati s aspekta religijskog puritanizma jer su i religijski elementi tokom povijesti bili žrtvom promjena i transformacija. Srbi, Hrvati i Bošnjaci pod utjecajem nacionalističkog diskursa u godinama nakon rata nastojali su formirati identitet u kojem bi se minimalizirala uloga onog drugog. Na tragu toga, u školskim udžbenicima iz historije i jezika učenici u školama koje gotovo da su jedna uz drugu potiču se na stvaranje vještačkog identiteta, čisto bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog.

Pitanje identiteta u Bosni i Hercegovini predstavlja političku igru i izaziva većinom političke tenzije i nasilje. Sve što više budu eskalirale ideološke suprotnosti u sferi identiteta one će polučiti i jačanje političkih konflikata. Veoma je jednostavno proanalizirati različite političke grupe ljevice ili desnice i njihova stajališta u kontekstu krize identiteta. Neki političari uglavnom nastoje da svoje protivljenje jačanju centralne vlasti nazovu različitim interesima Srba i Bošnjaka. Ili drugi, insistirajući na trećem entitetu, žele potcrtati da je identitet Hrvata u opasnosti i da je formiranje trećeg entiteta put rješenja za izlazak iz krize identiteta. Međutim, sada je temeljno pitanje to kako se društvo može uključiti u proces demokratizacije društva i učešća narodâ u tom procesu. Sada se pojam gubitka identiteta upotrebljava u politici Bosne i Hercegovine u svjesnoj formi. Važno je znati da problem ima političko-ekonomsku bit u suzdržavanju od konflikata pod pojmom identiteta.

Povijest i jezik dva su elementa koja su uvijek bivala žrtvom u sukobima, konfliktima, pitanjima porijekla, identiteta, nacionaliteta. Nepotpuno je razmatrati pitanje stjecanja identiteta i etnicizma bez analize uloge moći u izgradnji identiteta ili njegovu brisanju. Definiranje moći iz povijesti znači povratak u prošlost zbog stvaranja slike dopadljive pučkim masama i kao sredstvo za očuvanje moći u sadašnjosti i budućnosti. Odnos između moći i povijesti počiva na jednom posebnom metodu: falsificiranje, projiciranje nejasnoća, osiguravanje oruđa i brisanje povijesti. Sučeljavanje između identitetski orijentiranih struja i struja etnicizma u potpunosti nastaje iz imitativnosti ili kao reakcija na moć, i upravo je površno i na ravni oruđa. Povijest nikada ne nudi jasan niti apsolutan odgovor na sadašnje konflikte niti pretendira na takvo što. Ova tvrdnja ne znači da povijesna strujanja nemaju nikakva

utjecaja na današnja pitanja i probleme. Radi se o historizmu. Kako se mogu napadati muslimani Hrvatske i Bosne zbog saradnje muslimana s ustaškom vlasti u Drugom svjetskom ratu? Historizam nastaje u službi stvaranja fikcije identiteta i posredstvom određenih grupa i struja kao imitativnost i reakcija na moć.

Svim ovim jalovim političkim sukobima ne nazire se konac, a identitet je postao izgovor za igrače – Srbe, Hrvate i Bošnjake. Ako bolje promotrimo, temeljno pitanje stanovnika Balkana jeste miroljubiv suživot uz ekonomski napredak i prosperitet. Međutim, oni koji naturu fikciju identiteta, nastoje ovo temeljno pitanje vezati uz religiju i ideologiju, stvarajući tako pogodnu atmosferu za političko-ekonomsku zloupotrebu.

Ovdje je osnovno pitanje to kako uključiti društvo u demokratske procese. Nema važnijeg pitanja od demokratizacije društava i sudjelovanja njihovih naroda u tom procesu. Sada se pojam gubitka identiteta svjesno koristi u bosanskoj politici. Važno je prepoznati da je suština problema ekonomsko-političke prirode i ne opterećavati se pojmom identiteta.

S druge strane, globalizacija, širenje komunikacija i pojava fenomena multikulturalnosti aktualizirali su pitanje fikcije identiteta. Dārijūš Šājegān, iranski filozof, iznimnu pažnju posvećuje ovoj problematici. On se bavi pitanjima kulture i multikulturalnosti i smatra da su to najkompleksnija pitanja za jedno društvo i da je sada usljed tehnologije komunikacija i širenja kulturnih obzorja multikulturalnost jedan od obmanjujućih aspekata identiteta. Multikulturalnost, ako poprimi ekstremnu formu, preobraća se u politiku identiteta u kojoj “kultura zavade”⁶ gotovo da nalikuje etničkom identitetu. Ovo pitanje u sebi skriva dvije opasnosti: jedna je davanje autentičnosti suštini i biti pojma kulture te opredmećenje jedne osobene kulture ekstremnim akcentiranjem na ograničenja ili prednosti te kulture nad drugim kulturama.⁷ Druga je da tendiranje ka pretjeranoj istovrsnosti uopćava ovu kulturu, stvarajući od nje idola i onemogućavajući njezinu kritičku analizu. Šājegān priznaje da se jezgro multikulturalnosti bazira na relativističkom pogledu na kulturu i vjeruje da multikulturalnost – čiji je Evropa najgorljiviji zagovornik – usprkos odbacivanju uzvišene i superiorne kulture, bez ikakvih ograničenja prihvata upravo granice

⁶ Razgovor sa Šajeganom, Šargom, *Teheranske novine*, 8, Tir, 1391.

⁷ Jalal, Amir Ahmad, *Garbzadeghi*, Teheran, 1998.

protiv kojih se buni, dok zagovornici različitosti kulturnih kriterija i odvojenih školskih programa za svaki etnos ili skupinu potvrđuju upravo odsustvo jednakosti, odnosno različitost koja je na pragu iščezavanja. Međutim, globalno širenje kapitala koji nadilazi granice nacionalnih vlada, pojava etničkih i grupnih identiteta te revolucija komunikacijske tehnologije dovela je do toga da se kultura transformirala u izvor novih vrijednosti. Kultura u svom novom značenju uzdigla se na ravan jedne sveobuhvatne kategorije koja se odlikuje nad zasebnim kulturama. U današnjim društvima svjedočimo jednom vidu kulture kulturâ i jednoj transkulturi. Na temelju ovoga gledišta, cilj multikulturalnosti više nije uspostava relacija između egzistirajućih kultura nego oslobađanje i mobiliziranje dinamičnih snaga koje mogu iznjediti nove identitete. Ukratko, multikulturalnost u konačnici predstavlja kulturni kapacitet, jedan opći ljudski potencijal za stvaranje novih vrijednosti.

Nova multikulturalnost predstavlja jedan vid "patchwork" identiteta. Šājegān smatra kako savremeni čovjek više nije sposoban svoje biće čuvati u jednom ograničenju i s jednim određenim identitetom. Sve što više insistiramo na vlastitom identitetu, što glasnije izričemo pripadnost nekoj skupini ili naciji, to više pokazujemo spremnost za narušavanjem svoga identiteta. Čovjek današnjice zapao je u krizu identiteta stoga što identitet više nije skup utvrđenih i statičnih vrijednosti; jedan segment etičkih kulturnih vrijednosti može se smatrati nepromjenjivim, ali je glavni njegov dio promjenjiv. Naravno, to ne znači da smo riješili našu ličnost nekim vidom taljenja u neku bezličnu bezimenu formu, nego da umanjeње naše ličnosti do razine "individue bez osobenosti"⁸ više ne može pružiti odgovor na naš individualni savremeni realitet. S ovim probuđenim glasovima mi sebe doživljavamo poput saputnika drevnih Šamana po azijskim stepama, budističkih monaha, prosvijetljenih jogina u potrazi za svetim vrčem. U svojoj ličnosti objedinjujemo "vijekovne bajke". Ove su bajke sa svojim kolektivnim obredima, slikama i snoviđenjima prisutne u našoj nutrini. Jasno je da se pod izrazom "patchwork" podrazumijeva da se različita i heterogena ozračja, koja s povijesno-epistemološkog aspekta grade naše biće, ne mogu smjestiti u jednu ravan. Moglo bi se kazati da je rezultat ovog procesa nimalo jednostavnog za razumijevanje taj da su u nama kao konglomerat sažete sve povijesne epohe ljudskoga roda.

⁸ Nasri, Abdullah, Susret sa modernitetom, Tehran, Našre Farzan, 1386, 336.

Stoga što živimo u svijetu s različitim razinama ponavljanih očitovanja, a spoznajne forme koje obuhvataju ove razine veoma su raznovrsne, njihovo pojavljivanje samo i jedino u obliku konglomerata nije prihvatljivo. Premda smo bez vijesti o tome da je u našoj nutrini utisnut trag izbljedjelih drevnih naslaga bivstvovanja, ipak su nas opčinjavajuće upokorile. Krećemo se iz jednoga u drugo stanje, nesvjesni toga kruženja i nakon što se tok ostvari, u nama se javljaju nepoznata osjećanja koja ne možemo kontrolirati niti obuzdati. Ovo pitanje u različitim formama zaokuplja misao savremenog čovjeka.

Život modernog čovjeka zapravo je život u jednoj globalnoj palanci. U toj globalnoj palanci uklonjene su nacionalno-etničke i druge granice i u njoj jedne naspram drugih obitavaju jednoobrazne i nejednoobrazne neposredne kulture. Ekonomska nejednakost kojoj doprinosi nezauzastavljiv proces širenja globalne ekonomije; neujednačavanje normi i standarda; metode poslovnih odnosa – sve ovo isplelo je mrežu oko svjetskih kultura i civilizacija. Svi životni prizori postali su globalni, a put povratka je zatvoren. Bujica globalizma razorila je sve mostove iza sebe. Jedinostveni povijesni identiteti, na svaki način, izgubili su moć raščlanjivanja i razlučivanja. Naposljetku, mi smo kao ljudi počastvovani “patchwork” stvaranjem s mišlju koja cirkulira i teče i ne može se vezati za jedan posebni identitet već je postala multiidentitetska. “Patchwork” identitet podrazumijeva da čovjek nema jedan identitet već je u stalnom kretanju i putovanju i obitavalište pronalazi u različitim kulturama; ide iz jednog kulturnog miljea ka drugome, putuje od jedne do druge sfere. Nužno je da multiidentiteti proizvode cirkulirajuću pokretljivu misao. Cirkulirajuća misao znači da misao više nije statična već dinamična. Cirkulirajuća pokretljiva misao nastoji potrgati granice i živjeti u ozračju između njih. Živjeti u takvom ozračju znači istovremeno biti između “ovoga” i nečega drugog. Moderni čovjek nemoćan je da postigne sklad u ovom metežu i promjenjivosti i stoga treba, unatoč ovome, uspostaviti harmoničan sistem i iz središta ove heterogenosti vinuti se ka uzajamnom sveobuhvatnom zajedništvu. Moderni čovjek primoran je na novi pristup religijama, mezhebima i drevnim raznovrsnim duhovnim putovanjima. Mi više u ovome svijetu ne možemo željeti “ratobornog” boga koji se upliće među kulture i civilizacije, kako ga zamišljaju fundamentalisti.⁹ Mi imamo potrebu za religijom u kojoj imamo apso-

⁹ Descombes Vincent, *Kriza identiteta*, “Le Monde diplomatic”, perzijsko izdanje, april 2015.

lutnog Boga, Izvora svekolikog stvaranja, poretka i spoznaje. Jačanjem gnostičkih tendencija te izbjegavanjem politizacije religija posve je jasno da se može u izvjesnoj mjeri distancirati od fikcije identiteta.

Izvori

- Šajegan Darijuš, *Tradicija i kultura*, Ministarstvo kulture, Tehran, 1381.
- Razgovor sa Šajeganom, Šargom, *Teheranske novine*, 8, Tir, 1391.
- Nasri, Abdullah, Susret sa modernitetom, Našre Farzan, 1386, Tehran, str. 336.
- Descombes Vincent, *Kriza identiteta*, Le Monde diplomatic, perzijsko izdanje, april 2015.
- Milardović, Anđelko, *Populizam i globalizacija*, Centar za politološka istraživanja Zagreb, 2004.
- Bezić, Živan, *Rodu o jeziku*, Ogranak Matice Hrvatske Split, 2004.
- Jalal, Amir Ahmad, *Garbzadeghi*, Teheran, 1998.
- Rumi, Mevlana Jalaludin, *Divane Šems*, Teheran, 2005, Gazel 2309.

Fiction of identity

Summary

Here is the question: are religious and political dialogues in danger or are we trapped by identity fiction? The identity fiction is as equally dangerous as identity crisis. Nationalism, chauvinism and ethnicism are emotional and identity fictions that negate the power of productive thoughts and which, in confronting power, are used as means for inducing crises and tensions. By creating fiction and wrong perception more than earlier we depart from our essential identity thus creating interspace and void between ourselves and our essential identity. In this confusion of thoughts, we cannot clearly tell our nationality, history, religion or politics. We see religion as rites and traditional values and hence we actually part with religion and its values and subsequently with essential religious beliefs and experience. Or as Dariush Shayegan would say: "We are children of intervals of time, found in interspace of inter-presence of gods and their imminent death.

Key words: identity fiction, religion, religiousness pro-Westernism, self-alienation, Dariush Shayegan.